

УДК 37.016:53
ОРГАНІЗАЦІЇ ГРУПОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПІД ЧАС
ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ В СТАРШІЙ ШКОЛІ

Садовніченко Антон

Сірик Катерина

Науковий керівник: кандидат пед. наук, доцент Сірик Е.П.

Центральноукраїнський державний університет імені

Володимира Винниченка

Однією з найбільш поширених сьогодні форм навчання є його групова організація. Саме групове навчання може стати не лише важливим резервом підвищення ефективності навчання, а й сприяти активізації навчально-пізнавальної діяльності школярів, перетворенню їх із об'єктів у суб'єкти навчання, формуванню у них самостійності, здатності до самоосвіти та самовиховання. В статті розглядаються методичні підходи організації групової діяльності учнів старших класів під час проведення семінарських занять.

Ключові слова: *групова діяльність, школярі, фізика, методика навчання фізики, семінарські заняття.*

One of the most common forms of learning today is its group organization. It is group learning that can become not only an important reserve for increasing the effectiveness of learning, but also contribute to the intensification of educational and cognitive activity of pupils, transforming them from objects into subjects of learning, forming their independence, ability to self-education and self-education. The article examines methodical approaches to the organization of group activities of high school students during seminar classes

Keywords: *group activity, schoolchildren, physics, methods of teaching physics, seminars.*

Постановка проблеми. Об'єктивне прискорення науково-технічного і соціального прогресу, кризові економічні, екологічні, демографічні, політичні та інші явища, що виникли у сучасному світі, неминуче позначаються на системі освіти, загострюють суперечності й труднощі формування молодого покоління. Традиційні педагогічні засоби виховання, змісту й організації навчально-виховного процесу все частіше не спрацьовують.

Тому у сучасному вимогливому та швидкозмінному соціально-економічному середовищі рівень освіти, її вплив на особистісний розвиток дитини значною мірою визначається і результативністю запровадження інноваційних технологій навчання, що ґрунтуються на нових методологічних засадах, сучасних дидактичних принципах та психолого-педагогічних теоріях.

Групова форма навчання — форма навчальної діяльності учнів на занятті, що характеризується розбиттям учнів на групи; це така форма організації навчального процесу у школі, коли школярі, працюючи у малих (2-7 осіб) групах, об'єднані спільною навчальною метою і колективно-розподіленою діяльністю, а вчитель керує роботою кожного з них опосередковано, через завдання, якими він спрямовує діяльність малих груп.

Учитель в груповій навчальній діяльності керує роботою кожного учня опосередковано, через завдання, які він пропонує групі та які регулюють діяльність учнів. Стосунки між учителем та учнями набувають характеру співпраці, тому що педагог безпосередньо втручається у роботу груп тільки в тому разі, якщо в учнів виникають запитання і вони самі звертаються за допомогою до вчителя. Це їхня спільна діяльність. Групова навчальна діяльність, на відміну від фронтальної та індивідуальної, не ізолює учнів один від одного, а навпаки, дозволяє реалізувати природне прагнення до спілкування, взаємодопомоги і співпраці. Для детального з'ясування сутності проблеми розглянемо технологію групового навчання під час вивчення фізики в основній школі, де передбачається можливість запровадження завдань, що виконуються на основі групової навчальної діяльності.

Аналіз останніх досліджень свідчить про значну увагу з боку науковців до теоретичного та практичного аспектів використання різних технологій навчання, зокрема до проблеми групової навчальної діяльності суб'єктів навчального процесу.

Групова форма навчальної діяльності виникла як альтернатива існуючим традиційним формам навчання. В їх основу покладено ідеї Ж.-Ж.Руссо, Й.Г.Песталоцці, Дж.Дьюї про вільний розвиток і виховання дитини. Й.Г.Песталоцці стверджував, що вмиле поєднання індивідуальної і групової навчальної діяльності допомагає успішному навчанню дітей, а їх активність і самодіяльність підвищують ефективність уроку. З цим пов'язана ідея взаємного навчання, висловлена Я.А.Коменським, Й.Песталоцці [4, с. 58].

Поглиблений інтерес до групових форм навчальної діяльності спостерігається за останні два десятиріччя. Значний внесок у розробку загальних принципів організації групової навчальної діяльності дали дослідження Т.Гори [2], О.Комар [3], О.Ярошенко [5] та ін.

Психолого-педагогічні дослідження свідчать, що групова навчальна діяльність сприяє активізації й результативності навчання школярів, вихованню гуманних стосунків між ними, самостійності, умінню доводити і відстоювати свою точку зору, а також прислуховуватися до думки товаришів, культурі ведення діалогу, відповідальності за результати своєї праці. Групова навчальна діяльність на занятті створює певні умови для формування позитивної мотивації учіння школярів (Х.Й. Лійметс, К.Ф. Нор, Н.А. Побірченко, О.Я. Савченко, Г.О. Цукерман, І.М. Чередов, О.Г. Ярошенко та інші). Як вважають В.В. Виноградова, О.К. Дусавицький, В.В. Рєпкін, це відбувається в групах, де створено умови доброзичливості, чуйності, оволодіння учнями формами взаємодопомоги. Як свідчить шкільна практика, під час групової роботи активізується діяльність всіх без винятку її виконавців. Психологи пояснюють це тим, що "одна з найважливіших характеристик людини в групі полягає в тому, що вона звертається до своєї групи як до джерела орієнтації у навколишній дійсності" [6].

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні ефективних педагогічних умов організації групової діяльності учнів на уроках фізики в старшій школі.

Виклад основного матеріалу. Діяльність учня на уроці завжди підпорядкована головній меті уроку - засвоєння основних елементів знань. Активна робота школярів визначається через форми і засоби їх діяльності. Тому, навчання потрібно будувати так, щоб учень розумів і приймав цілі, поставлені вчителем, був активним учасником їх реалізації.

Групова діяльність – це така технологія, при якій у малих групах ставлять єдину пізнавальну задачу, а для її вирішення необхідне об'єднання

зусиль усіх її членів і їх тісний контакт. Основні цілі групової діяльності на уроці фізики:

- Забезпечення активності в діяльності учнів.
- Досягнення високого рівня в засвоєнні змісту навчання, що визначає актуальність, значимість і ефективність використання цієї технології.

Цільові спрямованості групової діяльності на уроці фізики:

- взаємне збагачення учнів у групі;
- активізація навчально-пізнавальної діяльності через організацію спільних дій; розподіл дій, операцій, формує кооперативну компетенцію учнів;
- необхідна і адекватна комунікація для планування діяльності та вибору способів дії;
- обмін способами діяльності для отримання сукупного продукту - вирішення проблеми;
- рефлексія для формування ставлення до своєї дії і корекції цієї дії.

Відомі такі групові методи навчання:

1. класно - урочна організація;
2. лекційно-семінарська система;
3. форми диференціації навчального процесу;
4. дидактичні ігри;
5. бригадно-лабораторний метод;
6. метод проєктів;

Групова робота - хороший спосіб дати учневі проявити себе, показати свої знання. При роботі в групах на уроці фізики, обговорюючи задану тему один з одним, висловлюючи свою думку, доводячи свою точку зору учні почуваються вільніше, ніж під час обговорення тієї ж теми з учителем. В останньому випадку вони просто беруть точку зору вчителя. Можна виділити три категорії групової роботи:

1. загально класна робота (клас – це теж група учнів);
2. робота в малих групах (3 - 5) людини;

3. робота в парах.

Загально класна робота. Клас – це колектив учнів. Члени будь-якого колективу можуть бути об'єднані спільним інтересом, а можуть лише загальним місцем розташування. Завдання вчителя дати учням відчуття необхідності один в одному, можливість підтримати один одного. З одного боку це підвищує ефективність навчального процесу, а з іншого боку допомагає згуртуванню класного колективу.

Особливості організації групової діяльності на уроках фізики: колектив учнів ділиться на групи для вирішення конкретних навчальних завдань; кожна група отримує певне завдання (або однакове, або диференційоване) і виконує його спільно під безпосереднім керівництвом лідера групи або вчителя; завдання в групі виконуються таким способом, який дозволяє враховувати і оцінювати індивідуальний внесок кожного члена групи; склад групи підбирається з урахуванням того, щоб з максимальною ефективністю для колективу могли реалізуватися навчальні можливості кожного члена групи, в залежності від змісту і характеру майбутньої роботи.

Підготовка до виконання групового завдання: постановка проблемної ситуації; інструктаж про послідовність роботи; роздача дидактичного матеріалу по групах.

Групова робота: знайомство з матеріалом, планування роботи в групі; розподіл завдань усередині групи; індивідуальне виконання завдання; обговорення індивідуальних результатів роботи в групі.

Основна мета групової роботи на уроках фізики – розвиток мислення учнів. Групова робота на уроці фізики вводиться, щоб уникнути бездумного списування, яке приносить шкоду. Кожна людина має індивідуальний типом мислення, відповідно у кожного краще виходять різні етапи рішення задачі, а також є різні підходи до вирішення. Група спільно обговорює і вирішує, висуває ідеї або спростовує їх. Кожен повинен спробувати себе в ролі Координатора, Скептика, Розробника, Подавця ідей. При підведенні підсумків кожен може порівняти свою роботу з роботою товаришів по групі, бачити

зошити своїх товаришів, слухати обґрунтування рішення і аналіз помилок. Таким чином, розширюється фон для формування самооцінки кожного учня. Оскільки в групі йде спільний пошук, то помилкові відповіді не лякають учнів, а змушують шукати нове рішення. Учні повинні навчитися розуміти, що навчання - це не засвоєння готових знань і висновків, а процес пізнання, який включає в себе і невірні рішення. Головними особливостями організації групової роботи учнів на уроці є:

- Клас на даному уроці ділиться на групи для вирішення конкретних навчальних завдань;
- Кожна група отримує певне завдання (або однакове, або диференційоване) і виконує його спільно під безпосереднім керівництвом лідера групи або вчителя;
- Завдання в групі виконуються таким способом, який дозволяє враховувати і оцінювати індивідуальний внесок кожного члена групи;
- Склад групи непостійний, він підбирається з урахуванням того, щоб з максимальною ефективністю для колективу могли реалізуватися навчальні можливості кожного члена групи, в залежності від змісту і характеру майбутньої роботи.

Керівники груп та їх склад підбираються за принципом об'єднання школярів різного рівня навченості, інформованості з даного предмету, сумісності учнів, що дозволяє їм взаємно доповнювати і збагачувати один одного. Однорідна групова робота передбачає виконання невеликими групами учнів однакового для всіх завдання; а диференційована – виконання різних завдань різними групами. В ході роботи заохочується спільне обговорення ходу і результатів роботи, звернення за порадою один до одного. При груповій формі роботи учнів на уроці фізики виникає і індивідуальна допомога кожному, хто потребує в ній учневі як з боку вчителя, так і своїх товаришів. Причому допомагає отримує при цьому не меншу допомогу, ніж учень слабкий, оскільки його знання актуалізуються, конкретизуються, набувають гнучкість, закріплюються саме при поясненні своєму однокласнику [7].

Під час групової роботи вчитель виконує різноманітні функції: контролює хід роботи в групах, відповідає на питання, регулює суперечки, порядок роботи і в разі крайньої необхідності надає допомогу окремим учням або групі в цілому. Групова форма роботи на уроках фізики може застосовуватися для вирішення майже всіх дидактичних завдань. В ході такої роботи максимально використовуються колективні обговорення результатів, взаємні консультації. Різновиди групових занять:

1. Групове опитування проводиться для повторення і закріплення матеріалу після завершення певного розділу програми. При цьому відповіді учня коментують, доповнюють і спільно оцінюють усі члени групи. Таке опитування, організований в класі, ведеться у всіх групах одночасно. бесіда відбувається тихо, щоб не заважати один одному. Крім високої інтенсивності групового опитування, що дозволяє протягом уроку виявити знання всіх без винятку учнів, ця форма організації колективної діяльності сприяє вихованню у школярів почуття взаємної вимогливості і відповідальності за своє навчання.

2. Громадський огляд знань вимагає проведення підготовчого етапу, тривалість якого залежить від змісту огляду, його складності, рівня знань і вмінь учнів. У період підготовки клас розбивається на групи по 4-6 чоловік на чолі з консультантом, і вся підготовка до огляду практично ведеться в цих групах. Учитель в період підготовки працює головним чином з консультантами, керуючи через них діяльністю груп.

3. Навчальна зустріч зазвичай проводиться при повторенні досліджуваного матеріалу як на уроці так і в позаурочний час. Навчальна зустріч може бути організована між двома командами паралельних класів або одного класу. Організація навчальної зустрічі складається з підготовки і самої зустрічі. Веде навчальну зустріч учитель. Це по суті звичайний поточний контроль знань, в якому використовуються групові ефекти.

4. Диспут – одна з різновидів навчальної зустрічі. Організація диспуту, заснованого на зіткненні різних думок, - складна і відповідальна справа. Успіх

диспуту багато в чому визначається темою, що вбирає в себе, як мінімум, дві суперечливі позиції. Педагог ретельно продумує завдання диспуту, його передбачуване протягом, можливі варіанти, і, головне, висновки, до яких учні повинні прийти в результаті обговорення. В ході дискусії він стежить за дотриманням правил поведінки. Диспут не вимагає ні виставлення оцінок, ні прийняття рішень. Тому його мета – навчитися логічно, доказово відстоювати свою точку зору, в відвертому суперечці показати учням істинність тієї чи іншої позиції.

5. Нетрадиційні уроки: До групових технологій слід віднести і багато технологій нетрадиційних уроків, в яких має місце поділ класу ні будь-які групи. Приклади: урок-конференція, урок-суд, урок-подорож, інтегрований урок.

При використанні групових технологій на уроках та в позаурочний час відбувається збільшення навчального активу класу, основне ядро яких складають консультанти по предмету (добре успішні і цікавляться предметом учні, які проявляють бажання допомогти своїм товаришам у навчанні). Для ефективного проведення групових занять педагог повинен дуже добре знати клас (не тільки рівень знань, а й особливості особистісних відносин, що склалися в колективі) і систематично займатися з консультантами (перевіряти якість їх знань, давати методичні поради і т.д.). деякі додаткові витрати часу на підготовку повністю компенсуються великим педагогічним вигрешем [1].

Моделювання уроків припускає облік учителем наступного:

1. групова робота триває впродовж 1-2 уроків;
2. об'єм навчального матеріалу охоплює не менш 2-х параграфів навчального посібника;
3. звіт груп здійснюється послідовно, не порушуючи логіки вивчення змісту матеріалу;
4. з метою організації активної діяльності школярів в процесі зайняття учитель кожному учневі роздає маршрутний лист, в якому містяться

контрольні завдання за змістом учбового матеріалу, пропонованого кожною групою;

5. у кінці заняття учитель збирає маршрутні листи на перевірку;

6. робота з маршрутним листом будується по наступному алгоритму: перед відповіддю у дошки група пропонує класу контрольні питання (2-3) репродуктивного і творчого характеру, кожен школяр записує ці питання у своєму маршрутному листі; в процесі відповіді у дошки група обгрунтовано відповідає на репродуктивні питання і не дає прямих відповідей на питання творчого характеру; учитель по ходу звіту групи направляє діяльність учнів класу, управляє дискусією і дає час на виконання контрольного завдання [3].

Модель системи уроків складається з 3 блоків. Кожен блок відбиває особливості самостійної роботи учнів, а послідовність блоків припускає ускладнення діяльності школярів і зміну характеру їх взаємодії усередині групи.

1-й блок. Основне завдання - навчити учнів різноманітним прийомам роботи з текстом статті. Учні працюють в різнорівневих групах постійного складу. Учитель, моделюючи уроки, враховує наступні положення:

1. усі групи виконують однакове за об'ємом, складності і змісту завдання;

2. відповідає у дошки одна група, яка визначається жеребкуванням;

3. інших групи доповнюють відповідь у дошки, аналізують зміст відповіді, беруть участь в дискусії за рішенням проблемних завдань;

4. залежно від мети уроку учитель може використати різні варіанти підведення підсумків самостійної роботи в групах.

2-й блок. Основне завдання - навчити учнів планувати свою роботу, управляти увагою однокласників в процесі відповіді, розвивати їх ораторські здібності. Учні продовжують працювати в різнорівневих групах постійного складу, але виконують різні за змістом завдання. Кількість завдань залежить від кількості груп в класі і логіки навчального матеріалу. Розвиваюча мета уроку : навчити школярів конструювати репродуктивні питання за змістом

тексту навчального матеріалу; характеризувати об'єкти і явища за текстом підручника і додатковою літературою.

3-й блок. Основне завдання - навчити учнів продуктивній взаємодії в творчих парах. Структура і зміст групового завдання змінюється, змінюється і роль лідера, оскільки він вже не виконує завдання сам, а управляє самостійною роботою двох або трьох пар, допомагає вибрати завдання кожній парі, координує дію пар, консультує і оцінює роботу кожного учня, кожної пари і групи в цілому.

Висновки. У груповій навчальній діяльності учні показують високі результати засвоєння знань, формування вмінь. Пояснюється це тим, що в даному виді діяльності слабкі учні виконують за обсягом будь-яких вправ на 20—30% більше, ніж у фронтальній роботі. Групова форма роботи сприяє також організації більш ритмічної діяльності кожного учня.

Ознайомившись з процесом групової навчальної діяльності, можна з впевненістю зазначити, що вона розв'язує значну кількість виховних і розвивальних завдань. Зокрема, це успішне, швидке занурення дитини у навчальну діяльність, формування уміння пристосовуватися до темпу роботи групи, формування у школярів позитивного ставлення до навчання, підготовка їх до спілкування. До того ж, варто зауважити, що робота в групі активізує учнів та сприяє зорієнтованості на їх інтереси в межах навчальної програми.

Список використаної літератури

1. Бойченко Л. Мотивація навчальної діяльності: методичний семінар-тренінг із використанням методів інтерактивного навчання// Завуч. Сер. Шкільний світ. – 2011. – № 11. – С. 1 – 8.
2. Гора Т. Організація міжособистісної взаємодії учнів загальноосвітніх шкіл як запорука їх самореалізації /Т. Гора // Рідна школа. – 2006. – № 4. – С. 12–13.
3. Комар О. А. Інтерактивні технології – технології співпраці / О. А. Комар // Початкова школа. – 2004. – № 9. – С. 5–7.
4. Комар О. А. Навчання школярів за інтерактивними методами / О. А. Комар // Рідна школа. – 2006. – № 5. – С. 57–60.
5. Ярошенко О. Г. Повніше використовувати можливості групової навчальної діяльності школярів /О. Г. Ярошенко // Нива знань. – 2001. – № 3. – С. 8–10.
6. Черниш Т. Групова робота й ігрові технології / Т. Черниш // Відкритий урок. – 2011. – № 7/8.
7. В.Р. Шаромова, З. Дубас. Нестандартні уроки фізики. Частина I-II. -Тернопіль. - "Підручники і посібники". – 2003.